

אֵלֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שְׂאֵדָה אֶכְלָה פְּרוּתֵיהֶם בְּעוֹלָם הַזֶּה וְהַיָּהוּדָה מִצֵּדָה לֵאמֹר לְשׁוֹלֵם הַכָּפָא
וְתִלְמוּד תוֹרָה בְּנֶגֶד בָּלֵם

לזכר ולעילוי נשמת רבי יהושע השיל רייזמן ז"ל, נלב"ע י' בטבת תשס"ט, תנצב"ה.

בענין

מנין עשרה

לתפילה בציבור, חזרת הש"ץ ואמירת דברים שבקדושה

מנין עשרה

לתפילה בציבור, חזרת הש"ץ ואמירת דברים שבקדושה

א. תנן: "אין פורסין על שמע ואין עוברין לפני התיבה ואין נושאים את כפיהם ואין קורין בתורה פחות מעשרה".

ודנו הפוסקים האם דין 'רובו ככולו' נאמר במנין עשרה, ונפקא מינה:

ב. לדין תפילה בציבור - האם צריך עשרה שיעמדו להתפלל ביחד שמונה עשרה, או די בששה [מתוך עשרה שנמצאים בבית הכנסת].

ג. האם אומרים חזרת הש"ץ:

- כאשר נמצאים ששה שהתפללו בצירוף ארבעה אחרים.

- כאשר אין עשרה שומעים [צירוף ישן, ומי שאינו מקשיב למנין].

- מי שעדיין מתפלל שמונה עשרה, או מי שעומד להתפלל כעת עם הש"ץ - האם מצטרפים למנין.

ד. כאשר רק ששה גמרו שמונה עשרה, האם בתפילת ערבית או בתפילת מנחה 'קצרה' [שאין חזרת הש"ץ] רשאי הש"ץ להתחיל לומר קדיש.

ה. מנין שהתחילו להתפלל ויצאו מקצתם, אימתי רשאי הש"ץ לסיים אמירת דברים שבקדושה שהתחיל לומר.

ו. יחיד שעדיין לא התפלל או שהתפלל ולא שמע קדושה - אימתי רשאי לומר חזרת הש"ץ וקדושה [גדרי 'תפילה בציבור' המאפשרת חזרת הש"ץ].

הלכות פרכות סימן נה

נה דיני קדיש, ובו כ"ב סעיפים:

באר הגולה

א (א) אומרים (ב) קדיש. יאין אומרים אותו בפחות מעשרה (ג) וְכִרְמִים (ד) בְּנִי-חֹרִין (ה) גְּדוֹלִים שֶׁהֵבִיאוּ שְׁתֵּי שְׁעוֹת, (ו) וְהוּא הָדִין לְקִדְשָׁהּ וּבְרָכוּיָהּ שֶׁאֵין נֶאֱמָרִין בְּפָחוֹת מֵעֶשְׂרֵה: ב * (ז) יָאֵם הַתְּחִיל (ח) לומר קדיש (ח) או קדישה בעשרה וְנִצָּאוּ מִקְצָתָם, גוֹמְרִים (ט) אוֹתוֹ הַקִּדִּישׁ אוֹ אוֹתָהּ (י) הַקִּדְשָׁה שֶׁהִתְחִיל, יוֹהוּא שֶׁנִּשְׁמְרִי (יא) רָפָן: הגה * וּמִקְבֵּל מְקוֹם (יב) עֲבָדָה הִיא לְצֵאתָ, וְעַלֵּיהֶם נֶאֱמָר "וְעֹבְדֵי ה'" יְכַלּוּ" (ירושלמי). * (יג) אָכַל אֵם נִשְׁאָרוּ עֲשָׂה (יד) מִתָּר לְצֵאתָ (מדרב"פ בְּתוֹרַת דְּמִגְלָה):

א טור ומפני השעם
פאגור בסימן צח פשט
הראב"ד ב פרכות כא
מגלה כז
ג ירושלמי נהביא
הרי"ף ורא"ש שם
מגלה ד ה"ר שם

משנה ברורה

א (א) אומרים וכו'. פאשר טוב למעט בפרכות כף (ב) טוב למעט בקדישים. ועין באחרונים שקראו תגר על זה שנקאקים עשרה בני אדם ואומרים פמה קדישים על פסוקי-תורה או משנה או גמרא. עשרה יהודים לוצוים, שאין מי שיודע כלשון-הקדש להוציא אותם ידי חובה, (ג) יוכל אחר מהם להיות שליח-צבור ולומר קדיש וקדישה בלשון לע"ז: (ד) קדיש. פרוש, אחר פסוקי דמזמור, ויבצעו עשרה, שכל דבר שפירש, כגון קדיש וקדישה וברכו (ג) וקריאת-התורה ונשיאת-כפים, אין אומרים אותו בפחות מעשרה, שנקאמר "ונקדשתי בתוך בני ישראל". וליפניו בגזירה שוה ד"תו"ך "חוד" ממרגלים, דכתיב "עד מתי לעדה הרעה הזאת", יצאו יהושע וכלב, נשאר עשרה, וקראו עדה. (ו) וְהוּא הָדִין לְקִדְשָׁהּ. וְהוּא הָדִין לְכָל חֲנוּת הַשָּׁ"ץ שֶׁצִּירָה עֲשָׂה, דְּמִקְרִי דְּכָר שֶׁמִּקְדְּשָׁה מִפְּנֵי הַקִּדְשָׁה שִׁישׁ בָּהּ (מגילה כג והר"ן שם). ב (ז) אֵם הַתְּחִיל. וְהוּא הָדִין כָּל דְּכָר שֶׁצִּירָה עֲשָׂה, בְּגוֹן (ז) וְנִשְׁמְרִי כְּפִים וקריאת-התורה והפסוק בנביא, גוֹמְרִין לְכָל מִה שֶׁצִּירָה לְעֵינֵינוּ וְהָיָה פִּינוּ שֶׁכָּר הַתְּחִיל בּוֹ בְּעֲשָׂה, אָכַל לֹא מִתְחִילִין מִה שֶׁהוּא עֵינֵינוּ אַחֵר: (ז) לומר קדיש. ואם התחיל לומר ישפח בעשרה ונצאו מקצתו, וכן אם התחיל לומר אשרי שקדם מנה בעשרה ונצאו מקצתו, מספיק פפרי-מגדים דאולי יוכל לומר הקדיש שאמר זה, כי הקדיש שוף לישפח ואשרי, ועין בשערי-חשובה בשם אליה רבה. אָמֵן בְּסֵפֶר מִאֲמֵר-מִרְדְּכִי וּבְדִרְשֵׁי הַחֲסִידִים וּבְחֲסִידֵי אֲדָם, כָּלֵם פִּסְקוֹ דְּלֹא יִכָּל לומר הקדיש בזה: (ח) או קדישה. וְהוּא הָדִין אֲפִלּוּ רַק בְּ"אֲבוֹתָ", וְכִלְקָמָה בְּסִיעִיף ג. וְאֲפִשֵׁר דְּנֻטָּה, לְכִבוֹתָ דְּסִיפָא, וְאֲפִלּוּ בְּהָ דְּנֻקָּא אֵם נִשְׁמְרִי רָפָן: (ט) אוֹתוֹ הַקִּדִּישׁ. ואם היה הקדיש שקדם ברכו, כתב הַרְדְּוֹ הַחֲסִידִים בשם אליה רבה דיוכל לומר גס' בן הפרכו, דכלא חדא ענגנא הוא. ובספר מאמר-מירדכי חולק על זה, עין שם: (י) הַקִּדְשָׁה. וְהוּא הָדִין כָּל תַּפְּלוֹת שְׁמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה. וליפני מה שמבאר בהג"ה שפסיעיף ג, גומר גס' החצי קדיש וקדיש שלם שלאחריו. וכתבו האחרונים דיאמר גס' בן ברכה ד"אלהינו ברכנו בברכה המושלשת" וכו', דכל שהתחיל בתפלה שמונה-עשרה גומרה, אף-על-גב דהן "אין נושאין בפנים פחות מעשרה" ואפילו אם התחיל בתפלה בעשרה, וכדאיאתא ב"ר' ובית-יוסף, הינו דוקא נשיאת-כפים ממש ומשום שהווא ענין אחר, אכל תפלה "אלהינו" יאמר, מאחר שהתחיל בתפלה שמונה-עשרה, וגם זה שוף לתפלה שמונה-עשרה: (יא) רָפָן. הינו ששה, ולא בעינן רבא דמגבר נפמיא: (יב) עֲבָדָה הִיא. נראה לי שרצה לומר אם אינו מקמין עד שיגמרו אותו הענין, אכל אם מקמין עד שיגמרו הענין, די בזה.

הלכות פרכות סימן נה

פז באר הגולה

מחזקין אותו גדול ואומרים (לא) לענין זה (ס) [ס] מסקמא הביא שתי שערות (מהרי"ק שורש מ"ט): ו יאֵם הַתְּחִיל (לב) אֶחָד מֵהַעֲשָׂרָה לְהַתְּפִלָּה (ט) [ט] לְכָדוּ וְאֵינוּ יָכוֹל לְעֵנוֹת עִמָּהֶם (לג) * או משהוא ישן, אפילו הכי (לד) מְצֻטָּר עִמָּהֶם: משנה ברורה

באר היטב

לענין בריכת הראה: ו (לב) אֶחָד מֵהַעֲשָׂרָה. הוא הדין (כס) יומר מאחר, וכלבד שישארו רבם שאין מתפללים שמונה-עשרה ויכולין לענות עמיהם. (כט) וְשֵׁשׁ מִחֲמִירִין בִּיתוּרָא מֵאֲחֵר. ויבלישן, בודאי (ל) אין לצרף אפילו במקום הדחק ביתור מאחר, כי בלאו הכי יש הרבה פוסקים המחמירים בלישן ויבלישן: (לג) או שהוא ישן. עין פרי-מגדים שכתב, דהוא הדין לענין זמון עשרה גס' בן ישן מצטרף לדעת השולחן-ערוך כמו לענין תפלה, ולענין קריאת התורה ונשיאת כפים צריך עיין: אף לענין קריאת התפלה בודאי אין הלשן מצטרף לעשרה לבלי עלמא. דבמגלה בעי עשרה לפרכוטי נסא ויבלישן ליכא פרסום: (לד) מְצֻטָּר עִמָּהֶם. דבכל עשרה שהם גדולים שכינה שראי בניהם, ד"ונקדשתי בתוך בני ישראל" קרינן בזה, ולא דמי לקטן דלאו פר קדישה הוא. ועין ב"ט"ו שחולק לענין ישן וסביכא לה דאין מצטרף, והסכים עמו הפרי חדש דישן חשיב כשוטה, עין שם, על-בן (לז) לבתחילה בודאי צריך להקטין ועל-כל-פנים (לז) לעוררו שיהיה מתנגמם, ועין בבארי הלכה:

שער הציור

(כז) פרי-מגדים, והובא בפתיחת-חשובה חשן-משפט סימן לה: (כט) אליה רבה ודדדדדדדד (כט) חיי-אדם ובאר היטב: (ל) מגז-אברהם, ולא כ"א: (לז) פרי-מגדים וחי-אדם: (לז) ברי-יוסף:

הלכות תפלה סימן כבד

קמח באר הגולה

שערין לא בא (בנימין זאב סי' קס"ח): ד "הששליח-צבור חוזר התפלה, הקהל (טז) יש להם (י) [י] לשחק (יז) ולבזון לפרכות שמכרף החזן ולענות אמן. ואם אין תשעה (ח) מכונים לברכותיו, קרוב להיות פרכותיו לבטלה, לכן כל אדם יעשה עצמו (יה) כאלו אין תשעה וזולתו (יט) ויבזון לברכת החזן: (יט) אומרים שכל העם (כ) יצמדו בשחזור השליח-צבור (ט) התפלה (הגהות מנהגים): זה יעל כל ברכה שאדם שומע בכל מקום (כא) אומר (כב) ב'רונה הוא

משנה ברורה

לבוא לבית-הכנסת קדם כרי שלא ימתינו עליו: ד (טז) יש להם לשחק. הינו, לא מקצי שאסור לומר עם השליח-צבור כל הפרכה דהנה ברכה לבטלה, אפילו למקט עמו (טז) אינה תבות מאמצעו, גס' בן אין נכון, (טז) דיש לחש משום שגרא דלשנא יוציא ברכה מפיו, וכל-שכן אותם הפגבדיהם קולם ופזמורים עם הש"ץ דהנה ביהרא, ויש לגעז בהם, דהוי עקלות ראש. ולענין אסור שיחת חלין כתוב בסעיף ז: (יז) ולבזון. על-בן יש לזהר מלומר תחנונים או ללמד בעת חזרת הש"ץ: (יז) ואפילו אם מכונים לסוף הברכה לענות אמן בקראי, שלא תהיה אמן ותומה, כמו שיתבאר, גס' בן לא יפה הם עושים, שאם הולומדים יפנו ללמוד, עפ"י-הארץ ילמדו מהן שלא להאזין לשליח-צבור ויעסקו בשיחה בטלה חס ושלום, נמצינו מחטאין את הרבים: (יח) כאלו אין תשעה וכו'. על-בן (יח) יראה לבתחילה לבזון לשמע כל הברכה ולא סוף הברכה בלבד: (יט) ויבזון. והעולם (יט) גוהגין לצרף למזון ולהתפלל חזרת הש"ץ אפילו מי שיועין בו שמשית ואינו שומע חזרת הש"ץ בקראי, ונראה לי דבכגון זה טוב להתנהג כמו שכתב בספר שלחן-שלמה, שיתנה הש"ץ בינו לבין עצמו בחזרת התפלה שאם לא יענו תשעה אמן ויתריו ויבזנו לברכותיו, שיהא התפלה ההיא בחזרת נרובה: (כ) יצמדו. שטעם, פיון שמכונים ושומעים משליח-צבור, ושומע בעונה, וכאלו מתפללין בעצמם דמיא, וכן היה מנהג הקדמונים: ועקשו בענותיהם הרבים כל אחד עושה כפי דעתו, ומהם יושבים ומשוחים נפמיא: (כ) וכתוף ארבע אמות לש"ץ, לבלי עלמא אסור מדינא לישיב בעת חזרת הש"ץ:

שער הציור

(יח) פרי-מגדים: (יח) מאמר-מירדכי: (יג) מגז-אברהם: (יד) לבזון: (טז) אליה רבה ופרי-מגדים: (טז) ב"ח ואלהיה רבה: (יז) ויגהעפודים ומגז-אברהם ושי"א מליל סימן ז סעיף יח בהג"ה: (יח) אחרונים: (יט) מגז-אברהם לליל בסימן נה שער-קטן ח בשם מהרי"ל: (כ) פרי-מגדים, עין שם עוד דהוא הדין אם יש שאין בקיאים ושומעים מש"ץ, והוא הדין באופן המבאר בסעיף י' הנה כאלו התפללו בעצמם: (כז) דגול מרכבה וחי-אדם ושי"א:

ד הנד"א בשם חשובה
הקמ"ח ה טור פשט
חשובה אכיו הרא"ש
כלל ו' טור פשט
אכיו הרא"ש

הלכות קריאת שמע סימן סט

קג באר הגולה

סט דין פורס על שמע, ובו ב' סעיפים:

א מילה כיג לפי
הר"ן שם ב' שם פסוק
ג פסוק סופרס ור"פ
פסוק א מלכות תפלה
ד תלמודי רש"י בשם
והאגור בשם פסיק
והאגור בשם פסיק

א **אם יש בגי' אדם שהתפללו (א) כל אחד בפני עצמו ביחיד ולא קדיש ולא קריש, עומד אחד מהם (ב) ואומר קדיש וברכו' וברכה ראשונה (ג) יוצר אור' ולא יותר, וזה נקרא פורס על שמע, לשון חתיכה פרוסה, שאין אומרים אלא קצת ממנה:** הגה (ד) ועכשו לא נהגו לומר כל ברכת 'יוצר אור', אלא אומרים קדיש וברכו' הם עונים אחריו (ה) [ב' ברוך ה' וכו'] יש אומרים שפורסין בקריאת שמע של ערבית: (ו) **לאחר שסיימו ברכת 'יוצר אור' אומר אבות וגבורות (ח) וקריש 'אמתה קדוש', וזה (ט) נקרא עובר לפני התבה.** ינאין עושין דברים אלו בפחות מעשרה משום דהוי דברים שבקריש. יצורף לחזר אחר ששה שלא שמעו, דהיינו רב העשרה. ואם אינם נמצאים, אפילו בשביל אחד (י) שלא (כ) [ב' שמע אומרים, ואפילו מי ששמע יכול לפרס על שמע ולעבור לפני התבה בשביל אותו שלא שמע. והמפל מקום אם אותו שלא שמע בקי לפרס על שמע ולעבור לפני התבה, (יא) מוטב שיפרס (ג) ויעבור לפני התבה הוא משיפרס ויעבור לפני התבה אחר ששכר שמע] הגה ומי שעובר לפני התבה ואמר שלש הברכות הראשונות *ישלים כל התפלה ולא יפסיק אף-על-פי ששכר התפלה.

משנה ברורה

א (א) **כל אחד.** והר"ב בסימן רמא חלק ד פליג על זה וזה לשונו: אם התפללו עשרה כל אחד ביחיד, פרח מניהו קדיש וקריש, דאמרינן גבי ברכת המזון וקריש בסימן קצד סעיף א, וכן דפרח מניהו, אף-על-פי שאמר בן נחמבר עשרה, אינם יכולים לחזר ולהתפלל בקריש וקריש, ואם חזרו והתפללו היו ברכה לבשלה, עין שם, והובא דבריו בקצור במגן אברהם, ובספר מגן אברהם ובחיי אדם הביאו דבריו להלכה, ובחשבות הרמ"ע סימן פד וברוך ה' חיים, ברי' ברכו אות ג, משמע דפוסק בהשלתן צידו. אכן בתשובת חסד סופר חלק ארבעים סימן יז כתב דכן עמא דבר קטוב"ז. אכן גם להר"ב, אם יש אחד מהם שלא התפלל צדו יכול לפרס על שמע וגם ליד לפני התבה, אף לא יתפלל מתחלה התפלה בלחש, רק יתפלל תוך התפלה בקול רם, דכנהאי גזנא לא שך פרח חובת תפלה מניהו, דהרי בשביל עצמו אומר, וכן כתב הפגן גבורים בסימן קכד. והוא הדין דאחר מאותם ששכר יצאו יכול לפרס על שמע ולירד לפני התבה בשבילו, וירד לקמה בשלשן צידו, דכין דיש על-פניו אחר שלא יצא צדו יד תפלה, כל יצא עובדים זה בזה ונדר"ז שם: (ב) **ואומר קדיש.** עין לעיל בסימן נד בהג"ה דצדו לומר מתחלה קצת פסוקים: (ג) **'יוצר אור'.** אף דבמנוגד פלם קריאין ואין צדו לכתוב המברך שיוציא בהנהגה, וכל-שכן לפי מה דאורי' המחבר ששכר ברכו כלם כל אחד בפני עצמו, מפל מקום סביא לה להמחבר דאמר "יוצר אור" משום (ג) שלא יהיו נראין כבאפרין חס ושלום, שהוא אומר להם ששכרו ואין אחר מהם ששכר, לכן אומר "יוצר אור" (ג) ויקול רם, והאחרים שומעים, והשומע בעונה: (ד) **ועכשו וכו'.** סביא לן (ו) דכין שיעזוב "ברוך ה' המברך לעולם ועד" מה לא מקו' כבאפר, מיד דהנה אברת התורה, ועין באליה ובה ובמגן גבורים שהסיימו גם-כן לזה: (ה) **קמו בשחרית.** רוצה לומר, אף אם כלם כבר התפללו כל אחד בפני עצמו: (ו) **לא נהגו כן.** כתב הפרי"מ: נהגו כן, אלא שלא התפלל צדו מצריב, יכול לעמוד בפני עצמו, מפל מקום תשעה שהתפללו ואמר "ברכו" בקול רם וגם יאמר הברכה ראשונה בקול רם, ויצא אף להמחבר, ואפשר דיוכל לומר גם-כן הקדיש שקדם שמונה עשרה, עד כאן לשונו: (ז) **דליקא קדיש.** ומשום "ברכו" לחוד: (ח) **לא קרישין כל-פך.** (ו) ואף-על-פי דבקצת מקומות אומרים שלשה פסוקים וקריש קדם "ברכו" בצריב, וזה רק מנהג בעלמא ולא קרישין בבאי קדיש, מה שאין כן קדיש שאמר "ושמחתי" שחרית שהוא מנהג בקטנים קודמין ספי: (ח) **וקריש וכו'.** עין בהג"ה בסמוך שפסיקם "כל התפלה גם-כן", ועין לעיל בסעיף קטן א, דדעת הר"ב דאין לנהג דין עובר לפני התבה אלא-אם-כן יש בהם על-פניו אחר שלא התפלל צדו. וכתב הפגן אברהם: מיהו נראה ל', דאם אין שם ששה שלא התפללו לא יתפלל השליש צבור בלחש, רק יתחיל מיד בקול רם, דהא עקר הפנהגה בהנהגה כנה הוא רק משום קריש, ויאמר הג' ראשונות בקול רם וישאור בלחש, אבל בשליש רב מנין הם כמו צבור צבור, ועין בבאור הלה: (ט) **נקרא עובר וכו'.** ואין זה מציב בדיקום, (ו) משום דרגילים לפרס על שמע בשביל המתאחרין לבוא, אחר גמר סיום שמונה עשרה בלחש קדם שמתחיל השליש צבור התפלה בקול רם, ויוציאין על ידו ענין הקריש ונארינן לזהו בעת ששקבצין או בפתח בית-התפלה לפרס על שמע (ח) שלא יעברו נגד המתפללין. אבל אם ארע שתאחר לבוא להתפלל אחר התפלה, יוכל לפרס על שמע ולירד לפני התבה:

(ב) כל זה מן הרמ"ע ודאמרינן ונדר"ז חיים ושא"א: (ג) בתיאור: (ד) פרי"מ: (ה) פגן אברהם: (ו) מנצחית השל: (ז) לבוש, ועין באליה ובה בשם הפגן ודאמרינן: (ח) מן אברהם:

הלכות תפלה סימן צ

קכב באר הגולה

ט **ישתדל אדם (כו) להתפלל בבית-התפלה, וכן להתפלל בשעה שהצבור (יג) מתפללים (והוא יי) ויין (כט) אגנס שאינו יכול לבוא לבית-התפלה, (ל) יבין להתפלל בשעה שהצבור (יג) מתפללים (והוא הדין בגי' אדם הדדים (יד) בשיחובים ואין להם מנין, מכל מקום (לא) יתפללו שחרית וערבית (לב) בזמן שהצבור מתפללים, סמ"ג).** שכן אם נאנס ולא התפלל בשעה שהתפללו הצבור והוא מתפלל ביחיד, (לג) אף-על-פי-כן יתפלל בבית-התפלה:

משנה ברורה

מלהתפלל עם הצבור, דחלוק יש בין מניע נוח לבין הפסד מכיסו, וכן כהם בשע"כ, והעיד על הגאון מה' וקמן מיר"ש אב"ד דקהלת קדש האמבורג, שפעם אחת הלך לבית-התפלה מקצף בטלית ותפלין דרכו, ופגע בו אדם אחד שהיה לו למכור אבנים טובות ורצה שילך עמו לביתו, והגאון השיב לו שימתיין עד שיבוא מבית-התפלה, ובחזר כך מקנן לאחר והאחר הריים בהם כשהם ארלים ר"ט: ושמח הגאון שמתה גדולה שהשליך מנגד ממון רב צבור תפלה צבור ומגן גבורים, וכן כתב בספר אליהו רבא בשם תשיבת בית-יוסף, דיש לקנט האנשים שמונעים לילך לבית-התפלה משום שעוסקין בחורה או משום שמשחקין ממון: ולעשירים יש לקנט יותר, ובשל-תורה אף שעוסק בלמוד, מכל מקום איבא תשדא וחלול השם, כמו שכתוב סעיף יח: (ל) **יבין להתפלל וכו'.** ונדאן (כט) אם טריחא לה מלתא לאסר עשרה. משמע בע"א דף ד עמוד ב, דאם מתפלל מוסף בשעה שהצבור מתפללין שחרית, לא מקרי בשעה שהצבור מתפללין: ואם מתפלל עקשה בבית-התפלה, (כ) מקרי תפלה הצבור: (לא) **יתפללו שחרית.** ובימות השני שהצבור מאתרים תפלה שחרית, והדין בשיחוב אסור אפילו ללמוד, כמו שכתוב סימן פט סעיף ו וסימן רלב, שקא ימשך בלמודו ללמוד זמן תפלה, ואם-כן יתפלו זמן ארץ, לכן (כט) מוטב שיפסל תוך הנהגה החמה: (כט) ומפל-שכן בהיום, דבקהלות גדולות מתפללין תוך משאיר הבקר, ואם-כן לעולם הוא בשעה שהצבור מתפללין: (לב) **בזמן שהצבור פורש,** בשעת שקהלות יתפללו: וישאור אחר ובאשכנזי שנהגו להקדים ערבית, כמו שכתוב סימן רלה, (כט) יחיד הדין בכר, או בדרך, צריך להמתיין עד צאת הנוכחים: (לג) **אף-על-פי-כן יבין וכו'.** מפני שהוא מקום קבוע לקריש ותפלתו מתקבלת שם יותר, ופשוט דאם הוא תלמיד חכם, ויש חשש חלול השם בשביל צבור אחר התפלה בבית-התפלה, דיתפלל בביתו: (לד) **עם הצבור אסור.**

שער הציור

(יח) פרי"מ: (יט) רמב"ם: (כ) מגן אברהם: (כא) מגן אברהם: (כב) מגן אברהם: (כג) צ"ח ומגן אברהם: (כד) מגן אברהם: (כה) תי"א: (כו) מגן אברהם:

הג"ח
מברסק

הוא חל דוקא ע"י עשרה, אבל אם נאמר דהחיות חל
אפילו על אחד אלא דין הוא דאינה נאמר אלא בעשרה,
או שייך דין דרובו ככולו דהרי איכא רוב חיוב ומיעוט
פסור ודין הוא בכל המורה כולה דאמרינן רובו ככולו.

אמנם איך הוא באמת הדין בג' דינים אלו, אם החיות
נעשה דוקא ע"י עשרה ביחד, או לא דהחיות
חל על כל אחד אלא דין הוא דאינה נאמר אלא בעשרה,
שוד לרוב פיון וזכור בכל אחד מהשלשה דינים אלו
לחוד, ואין אחד תלוי בחבירו, דאפשר דהאחד מהדינים
אלו נעשה בחיות ע"י עשרה ביחד דוקא, וכדין השני
מג' דינים אלו חל החיות על אחד אלא דין הוא דאינו
נאמר אלא בעשרה.

שמעתי מפי מו"ר קדוש ישראל זי"ע לענין אם מהי
רוב מדין רובו ככולו לרוב עשרה בקריאת המורה,
ובקריאת מגילה, ובחזרת הש"ץ, ואמר דבכל הדינים האלו
חלוי בחוד סברא, דיש לחקור בכל אחד מהדינים אלו
דהיינו מה דבעינן עשרה בכל אחד מהדינים האלו, אם
החיות של קריאת המורה ומקרא מגילה וחזרת הש"ץ
חל על עשרה ביחד דוקא, וכי"ז דליכא עשרה ליכא חיוב
כלל של קריאת המורה ומקרא מגילה וחזרת הש"ץ, או
לא דנאמר דהחיות של קריאת המורה ומקרא מגילה
וחזרת הש"ץ חל אפילו על אחד אלא דין הוא דאינה
נאמרת אלא בעשרה, ואמר דאם נאמר דהחיות נעשה
דוקא ע"י עשרה ביחד, או ל"ש הדין דרובו ככולו דהא
ליכא חיוב כלל ואפילו מיעוט חיוב ליכא, דהרי החיות

סופר

שו"ת - חלק א"ח - סימן קמ

חת"ם

כצורך רוב שחטאו מציא המיעוט עמכם פר צבורא, וכן לענין
טומאה וטכרס צעשיית פסח, וכן חיות שמיעוט סימנים נגזרים צחר
רוב דנפק חיותא וכן בכל דוכתא, אבל לאכול פחות מכשיעור או
לעבול בפחות מכשיעור ולימא רובו ככולו, לא שמענו, אלא אי
חיותא כאן מי סאח ורובו כשר ומיעוטו שאזנים נמשך אחר הרוב,
אבל חסר קורטוב אינו טובל, כללעני"ד:

ולפע"ד לא שייך רובו ככולו אלא מתוך כולו, דמסבירין ילפינן
דבעינן רוב מתוך כל אלא אם לא נתועדו רק רוב
סבירין אינו בלום, ור"י לעולם שדינן המיעוט צחר הרוב, אבל
כלו בפנינו, כגון וי"ד הוה עדה לדבר שנקדשה ואם ז' מהם לא
שמעו קדים וזכרו נמשך המיעוט אחר הרוב, אבל אם רק נתועדו
ז' לא אמרינן דבר שנקדשה, וכבר נתעורר מח הכרז במאורי, וכן

ברכה

תפלה - סימן ו

עמק

דאפי"ה מצטרף לעשרה לדבר שבקדושה. וראייתו מהא
דריב"ל סבר דתינוק המוטל בעריסה מצטרף אף שאינו
עונה עצמה, ואפי"ה מאן דפליג עלי' אינו אלא משום
דקטן לאו בר חיובא ולא בר קדושה הוא ולא שריא
עלי' שכינה אלא בעשרה גדולים. וכן האגור בשם
המהרי"ל כתב דיש מצטרף. וכן פסק בשו"ע כדבריהם
בסי' ג"ה. ואף שבסי' קכ"ד הביא להלכה דברי הרא"ש
הג"ל, דבחזרת הש"ץ אם אין ט' מכוונים קרוב להיות
ברכה לבטלה, אינו אלא לרווחא דמילתא, לצאת
לכתחילה דעת הרא"ש, אבל לעיקר הדין נקטינן כדעת
הה"ה, הגהות מיימו"ן והמהרי"ל דלא בעינן עשרה עונין
או שומעין.

אבל גראה, דדוקא אחד ישן או אינו עונה הוא
דמצטרף לעשרה, אבל יותר מאחד לא, כיון
דעיקר הרא"ה היא מריב"ל דתינוק המוטל בעריסה
מצטרף, ואפי"ה הרי לא מצינו אלא שאחד מצטרף, אבל
אין לומר סברות שלא דוקא אחד, כיון שאין שום
מקור לזה. וחילוק גדול יש לחלק בין אחד ליותר
מאחד, וכדבעי למימר בגמ' דתשעה וארון ט' ושב"ז
מצטרפין, או ט' גראין כעשרה מצטרפין. ודלא כדעת
מקצת האחרונים שפסקו דגם ד' עומדין באמצע התפלה
ואין יכולין לענות דמצטרפין. והבעל המאור שכתב
דגם ד' תינוקות מצטרפין הוא דעת יחיד בזה. והמג"א
הג"ל שכתב לענין פורס על שמע דבדאיכא וי שלא
התפללו יתפללו בתחילה בלחש משום תפלה בצבור,
אינו אלא כדי לצאת דעת הבעל המאור ולחומרא,
אבל להלכה נקטינן דבעינן ט' מתפללים ואחד מצטרף
אפי"ה אינו שומע. כן גראה לענ"ד.

בס' מ"ב דרוב מגין הוי כצבור גמור ומקרי תפלה
בצבור. הרי נתבאר דאין חילוק בין דבר שבקדושה
לבין תפלה בצבור.

אך בעיקר הדבר, אם מהני שום צירוף לעשרה לדין
דבר שבקדושה או דבעינן דוקא עשרה שומעין
או עוננים, איכא בזה פלוגתא בין הראשונים. דמהרמב"ם
פ"ח מתפלה ה"ד משמע, דבעינן דוקא עשרה שומעין,
שהרי כתב שם וז"ל: „כיצד היא תפלת הצבור אחד
אומר בקול רם והכל שומעין ואין עושין כן בפחות
מעשרה וכו'“, משמע דבעינן דוקא עשרה שומעין. ואף
שכתב שם דגם מיעוט שכבר התפללו מצטרפין, וזהו
דוקא לענין חיובא להתפלל, דרובא ככולא, אבל לענין
מעשה התפלה בעינן שכל העשרה ישמעו. וגם הרא"ש
בתשובה, הובא בטור סי' קכ"ד, כתב, דאם אין ט'
מכוונים לחזרת הש"ץ קרוב בעיניו להיות ברכה לבטלה,
כי לא נתקנה חזרת הש"ץ אלא בעשרה. וכן פסק
בשו"ע שם. הרי דלא מהני שום צירוף, אלא בעינן ט'
שומעין, ועם הש"ץ הוי עשרה. גם האגודה, הובא
במג"א סי' ג"ז, כתב לענין עניית ברכו, דאם אין שם
עשרה בלא הש"ץ, אם לא ענה עממה הש"ץ ברכו
לא יצא ידי"ו. וכוונתו, דהוא סבר כדעת המהר"ם
מרוטנבורג, הובא בטור שם, דמעיקר הדין אין הש"ץ
צריך לחזור ולומר ברכו עם הקהל, אך אם אין שם
עשרה בלי הש"ץ או אם לא יענה עממה לא יצאו
ידי"ו, משום דלצירוף עשרה בעינן דוקא עשרה עונין
[ובס' מ"ב שם נדחק בכונת דבריו].

אך ה, הגהות מיימו"ן פ"ח מתפלה חידש בשם הר"ם,
דאם אחד עומד באמצע התפלה ואינו יכול לענות,

מרגלא בפומא דרבנן, דהא דמצטרפין מיעוט שכבר
התפללו למנין עשרה לא מהני זה אלא לענין
דבר שבקדושה, כגון לומר קדיש וקדושה, אבל לא
מיקרי עי"ז תפלת הצבור אלא דוקא בעשרה מתפללין.
וכן כתב בס', „יד אליהו“ להגר"א מקלש ז"ל, דלתפלת
הצבור לא מהני שום צירוף. ונתתי לבי לברר הדבר
למצוא מקור לזה.

ואחר העיון נראה לענ"ד שאינו כן. דהרי התוס'
בברכות ד' מ"ח כתבו בשם ר"ת, דקטן המוטל
בעריסה מצטרף לעשרה לתפלה, מהא דריב"ל דסבר
דמצטרף ליומון בעשרה, דהלכתא כוותי', וה"ה לתפלה.
וגם הבעל המאור כתב כן, אלא שהקיל יותר וכתב
שגם ד' קטנים מצטרפין לעשרה לתפלה, כיון דאיכא
רובא גדולים ובני חיובא סגי בהכי. ובשטמ"ק שם
כתב, דבעינן רובא דמינך דדוקא ג' קטנים מצטרפין
לתפלה. הרי דכל הנך רבוותא סברי דקטן מצטרף
לעשרה לתפלה, ומשמע דהיינו לתפלה בצבור, דאי
דוקא לומר קדושה ה"י להם לפרש. הרי להדיא דאף
שהקטן הוא מוטל בעריסה ואינו מתפלל אפי"ה מקרי
תפלת צבור אף שאין כאן עשרה מתפללין. וכן האגור
בשם מהרי"ל, הובא בב"י סי' ג"ה, כתב, דישן מצטרף
לעשרה לתפלה, ומשמע דגם לתפלה בצבור מצטרף.
יעו"ש. שוב ראיתי במג"א סי' ס"ט שכתב, לענין פורס
על שמע לומר קדיש וקדושה, דאם אין שם ששה שלא
התפללו לא יתפלל הש"ץ בלחש רק יתחיל מיד בקול
רם, כיון דעיקר הכוונה משום קדושה אפי"ה ל"ל להתפלל
תרי יומני. משמע דאם איכא ששה שלא התפללו עדיין,
יתפללו בתחילה בלחש משום תפלה בצבור. וכן כתב

כלל יט
דין איך יתנהג בפסוקי דזמרה כדי להתפלל י"ח בצבור
(סימן נ"ב):

א הרוצה שתקבל תפלתו ידקדק להתפלל עם הצבור דוקא, כדרכיב, (איוב ל"ז.
(ה'): "הן אל קביר ולא ימאס", וכתיב, (ישעיה מ"ט, ח'): "באת רצון עניתיך", ואימתי
הוא עת רצון, כשעה שהצבור מתפלל, וכל י' נקראו רבים. וצ"ע התפלה בצבור
הוא תפלת יח, דהיינו: שיתפללו עשרה אנשים, שהם גדולים, ביחד, ולא כמו
שחושבים הקמח שעקר להתפלל בעשרה הוא רק משום לשמע קדיש וקריש וקריש, והוא טעות
ולכן אינם מקפידים להתפלל ביחד רק שהיה עשרה בבית הכנסת, והוא טעות
גדול. ולכן חוב על האדם שיהיה לבד בבית הכנסת שיתחיל עם הש"ץ בכדי שיוכל
להתפלל בסדר, שיאמר מתחלה כל הברכות וקריש הקמח, שהוא בעצמותו
עקש במקום קרן הקמח של שחר, יתפלל בסדר.

תניא אבא בנימין אומר * אין תפלה של אדם
נשמעת אלא בבית הכנסת שנאמר * לשמוע
אל ה' והוא אל התפלה במקום רחוק שם תהא
תפלה אמר רבין בר רב אדא א"ר יצחק מנין
שוקב"ה מצוי בבית הכנסת שנאמר * אלהים
נצב בעדת אל ומנין לעשרה שמתפללין
ששכינה עמם שנאמר אלהים נצב בעדת
אל

(דף ק"ה ב): במקום רחוק, נעבד
שם אומרים הללו שירות ותשבחות
משימת קול ערב: בעדת אל. נמי
מועד שני: ומנין לעשרה וכו'. עמד
קריה בעשרה: שני עד מתי לעד
הרע הזאת (מנחת ד) ילאו לנצ
ויהי: בקרב אלהים ישיבו. ואלו
מת דין קריש אלהים אל ת' נצ"ק
דמאדרין (דף נ"ב): וקישב ח. ממנין

תורה אור

לשמע אליהם ואל התפלה (מלכים א כח, ח).
אלהים נצב בעדת אל (תהלים פב, א).

מישה

או"ח - חלק א

אגרות

סימן ל
עוד בענין הנ"ל

כ"ד כסלו תשי"ב.

בדבר אם להחשב תפלה בצבור סגי בששה שלא
התפללו וארבעה שהתפללו. הנה לכאורה אין
להחשיב זה לתפלה בצבור דלזה בעיניו שתהיה תפלה
הצבור שייך זה רק כשכל הצבור מתפלל שהם
כל העשרה. ואף לר' אחא בר"ח שילף בברכות דף
ח' מקרא דכי ברבים, שא"כ הא מצינו שרבים הם
שלשה בגיטין דף מ"ו ואיפסא כן בש"ע י"ד סי'
רכ"ח סעי' כ"א מ"ה לענין בצבור הא ילפינן מנצב
בעדת בדף ו' לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם,
וזהו מעלת תפלת רבים ועדה הם עשרה, לכן רבים
לגבי תפלה הם עשרה אף לר"א בר"ח שלא פליג
עליהו בזה. ורק לענין אמירת קדיש וקדושה שהעשרה
שצריכין הוא רק משום שדבר שבקדושה לא יחא
פחות מעשרה סגי בזה שיהיו שם עשרה אף שארבעה
כבר שמעו, ולרש"י אף שתשעה מהם שמעו נמי
יכולין לומר בשבילו קדיש וקדושה וכן איפסא בס'י
ס"ט, ורק לכתחלה צריך לחזור אחר ששה שלא
שמעו עיי"ש ובמגילה דף כ"ג בתוס'. אך יש חלוק
אף למה שפסקין כרש"י דאם אין שם ששה שלא
התפללו אינו מתפלל הש"ץ בלחש רק מתחיל מיד
בקול רם וכשיש ששה שלא התפללו מתפלל מתחלה
בלחש כדאיתא במג"א סק"ד.

ואין כוונת המג"א משום דבששה שלא התפללו
נחשב תפלה בצבור אף ששמעו כן לכאורה מהא
שכתב בטעם שכליכא ששה לא יתפלל בלחש רק
יתחיל מיד בקול רם דהא עיקר הכוונה משום קדושה.
משמע דביש ששה היו הכוונה גם בשביל התפלה
עצמה שנחשב בצבור, אבל לא מסתבר זה אלא
הטעם הוא דהא לכתחלה הא פסק הש"ע שם דצריך
לחזור אחר ששה לכן אין לו להתפלל בלחש כשאין
שם ששה ויפשה כהרע"ב כיון שיכול בשביל הקדושה
להתחיל תיכף בקול רם אבל כשיש ששה דלכו"ע
יכול להתפלל בשבילם, דאף דאיכא שיטה בתוס'
דבעי שבעה מ"מ הא לא חש הש"ע לשיטה זו לכן
יכול להתפלל בלחש וגם צריך כדי להסדיר את
תפלתו וזה נראה גם בכוונת המג"א.

אבל לשון הרמב"ם בפ"ח מתפלה ה"ד משמע
שיש לזה דין תפלת הצבור ובפרט בלשון הכ"מ
שכתב ופסק רבנו כ"א משום דבכל דוכתא אשכחן
דרובו ככולו ואם הוא רק לענין קדיש וקדושה הא
אדרבה היה מקום לומר דסגי אפילו באחד כשיטת
רש"י דהא יש כל עשרה במקום שאומר הקדושה.
ורק הקרא דבפרוע פריעות שהנידון הוא אם נמנה
כל התיבות או רק עד ברכו אין שייך לזה טעם
רובו ככולו. וא"כ משמע דקאי על עצם הדין דתפלה
בצבור כפשוטו לשון הרמב"ם ושייך ע"ז הטעם
דרובו ככולו. אבל אינו כלשון הגמ' בדף ו' דאמר
לעשרה שמתפללין וצ"ע.

התקנה, וגם יש שסוברים שבתפלה אינו מוציא אפילו
את האיניו בקי כ"א בצבור כדאיתא בב"י שם בריש
הסימן בשם הר"צ גיאת ור' שרידא גאון והביאם
הטור בס' תקצ"ד, ומשמע שפוסק כן, וכן אולי סובר
גם מהר"י מינץ, ואף אם סובר כהר"ן סוף ר"ה
שהביא שם הב"י שסובר דמוציא את האיניו בקי
אפילו ביחיד מ"מ התקנה כשלא ידוע לנו שיש אינו
בקי הא הוא ודאי רק בצבור, ומכיון שהוא חובת צבור
סובר דבעי שיהיו כולן מחוייבין דלא כר"ן בשם
הרמב"ן, אך ע"ז פליגי הד"מ והמג"א שיש גם
לתפלה בקול רם חובת לכל יחיד לשמוע מצד הקדושה
וממילא גם זה הוא דבר שבקדושה שיכולין לומר
אפילו בשביל אחד, (ואם היה חובת צבור אין ראיה
איך היה סובר הד"מ אם היה מודה למהר"י מינץ
שהיה מצריך דוקא כולו או דגם אז היה פליג משום
דהיה סובר כהר"ן בשם הרמב"ן דאף בחובת צבור
סגי ברובן וזה שותף לומר דהכל הוא דבר שבקדושה
הוא כדי להתיר להתפלל גם בשביל יחיד וכן יותר
מסתבר). עכ"פ שיטת מהר"י מינץ מתורץ שפיר,
וא"כ אף החולקין עליו הוא רק בשביל הקדושה
מסמעים לדעיל אבל לענין מעלת תפלה בצבור שליכא
הטעמים, כו"ע יודו שהוא דוקא כשכל העשרה
מתפללין כדלעיל.

סימן כט

עוד בענין הנ"ל

ב' דר"ח מרחשוון תשי"ג.

מע"כ ידידי הרב המופלג מוהר"ר מרדכי
שפייעלמאן שליט"א.

הנה מה שהעיר כתר"ה במכתבו השני שאפשר
לפרש בכוונת הח"א שאין כוונתו בדוקא
שיתפללו כל העשרה ביחד אלא שיתפללו הצבור יחד
וקרא לצבור בשם עשרה אבל סגי כשיתפללו יחד
רק הרוב מהם, הנה לבד שאין לפרש זה בדבריו
אף בדוקא משום דא"כ לא היה לו להאריך כלל אלא
לכתוב ועיקר התפלה בצבור הוא תפלת יחיד דהיינו
שיתפללו ביחד, ואם להשמיענו שעשרה הם צבור
כבר הוזכר זה למעלה, אלא ודאי שהשמיענו דלענין
זה צריך שיתפללו כל העשרה ביחד ולא סגי ברוב
מהם.

ומה ששמע כתר"ה בשם הגאון ר"ז מבריסק
שליט"א שסובר שגם אין לחזור התפלה לש"צ בליכא
עשרה שהתפללו, אולי סובר כמהר"י מינץ שסובר
כן ומטעם כדבראית. אבל אפשר שלא דייקו בעדותו
שהוא פלא שיעשה דלא כד"מ והמג"א.

ידידו דו"ת באהבה.

משה פיינשטיין

סימן כ"ח

בענין אם סגי ברובן שלא התפללו
להחשב במעלת תפלה בצבור בצרות
אלו שכבר התפללו

כ"ח אלול תשי"ב.

מע"כ ידידי הרב המופלג מוהר"ר מרדכי
שפייעלמאן שליט"א.

הנה בדבר מעלת תפלה בצבור ששמע שאמרתי
שהוא דוקא כשכל העשרה מתפללין ולא סגי
ברוב המנין הוא האמת וכן מפורש גם בח"א כלל
י"ט שכתב ועיקר התפלה בצבור הוא תפלת יחיד,
דהיינו שיתפללו עשרה אנשים שהם גדולים ביחד
עיי"ש, והביאו במ"ב סי' צ' ס"ק כ"ח. ומה שהוזכר
שסגי ברוב מנין הוא רק לענין לומר דבר שבקדושה.
והטעם פשוט דלא שייך ענין רובו ככולו על שיעורים
דבכל שיעורים אף משהו מעבב, ולכן גם בשעור
דמספר אין שייך רובו ככולו וכדחזינו גם בכאן גופיה
בחישוב צבור דבעינן עשרה מקרא דתוך תוך
ועדה עדה במגילה דף כ"ג אף לענין אמירת דבר
שבקדושה בעיניו כל העשרה ולא סגי ברובא משום
דהא ככל השעורים דמצינו במדות וכן הוא בשעורי
מספרים ומשקלות שאין לפחות אף משהו ממה שנאמר.
ורק כשיש עשרה שהוא כל הסך שצריך לחשיבות
צבור והנידון וז"ל רק כמה צריכין להיות מחוייבין
באמירת הדבר שבקדושה כדי שיוכלו לומר דאם
כבר נפטרו אין יכולים אף שיש כאן צבור, בזה
שייך דין רובו ככולו שכיון שהרוב מחוייבין נידון
כמו שכולן חייבין ויכולין לומר.

ועיין בד"מ סי' ס"ט בשם מהר"י מינץ דאם
התפללו כבר בביהכ"נ ובאו אח"כ עשרה שלא התפללו
יכולין לחזור ולהתפלל ולהעמיד חזן כראשונים אף
שהראשונים עדיין בביהכ"נ ודייק הד"מ דמשמע
מבדיו דבעינן דוקא שיהיו כל העשרה שלא התפללו
דמה שא"צ עשרה הוא רק בפריסת שמע ותוא פליג
ע"ז משום דג"ז הוא מדין דבר שבקדושה ואין לחלק
ביניהם, וכוונתו שאפילו בשביל אחד מתפללין כל
התפלה כדאיתא במג"א סק"ד למה שנהגין כתלמידי
רש"י בשמו, עכ"פ חזינו שאיכא שיטת מהר"י מינץ
שבתפלה ליכא דין זה משום דסובר דתפלה בקול רם
לא נתקן כשהוא רק בשביל קדושה ומודים שהיה
לנו לומר שהוא גם דין יחיד כמו שאמרנו בקדיש
וברכו שכלן יש לאמרו גם בשביל יחיד כמו בפריסת
שמע אלא שנתקן בשביל עצם התפלה שהש"ץ צריך
לחזור התפלה להוציא את שאינו בקי ועשו זה
לתקנה קבועה, אף שכל הקהל בקיאים ואף שכבר
התפללו כדאיתא בב"י סי' קכ"ד בשם הרד"א מתשובת
הרמב"ם, וזהו רק חובת צבור שרק לצבור היתה

הדרכי
חשה

* בקול רם

באר

חלק ג - סימן יג

שרים

דרובו ככולו נשערים לא מהני, אבל כולו נפנינו כגון י' הוה עדה לדבר שנקדשה. הדברים עמיקין ופלא שלא ראה האגרות משה דברי מרן החת"ס.

ומכל הנ"ל נראה ברור דמה דחזין דעמא דבר לכתחילה נשעה מתפללין וארבעה עממם שכבר התפללו, (כמוכן כאשר אין להם מנין עשרה שלא התפללו) דשורת ההלכה דחשיב תפלה בציבור ואמרין דיה רובו מתוך כולו שפיר הוא, ואין כלל ללמד חובה על ישראל שמקילין בזה. וראה בספר **ברכת שמואל על יצמות** (סי' כ"א ד"ה ונראה) שהביא מרנו הגר"ם מזריסק וז"ל, לחקור האם החיוב של קריאת התורה וחזרת הש"ץ וכו' מתחיל רק בעשרה, או ממילא לא מהני רובו ככולו, כי החיוב עדיין ליחא, או דנימא דהחיוב גם על היחיד אך נאמר החזרת הש"ץ רק בעשרה, ואז אמרין רובו ככולו כמו בכל התורה, ועי"ש דלא מסיק דבר ברור בזה, אך כאמור להלכה נקטין דנשעה שמתפללים עמה בצירוף ארבעה סיגי.

כ"א למטמונים ה' תשמ"ג
הכו"ם בדרישת שלומי ושלום, מוך לפי' לדבר
ישועה ורחמים בכלל כל ישראל

אברהם יפה-שלזינגר

אדם הנ"ל אין צורך כל פתירה בדבריו, דכאמור דברי הח"י אדם אמורים לאפוקי שכל אחד יתפלל לעצמו נמחילת עשרה חוה לא היו תפלה ציבור, אך יחד עם זאת, כאשר ששה מתפללין יחד נמחילת עוד ארבעה שכבר התפללו גם הח"י אדם מודה כלשון המשנ"ב (סי' ס"ט סק"ח) אבל כשיש רוב מנין הם כמו ציבור גמור עכ"ל, דהוי תפלה ציבור ממש, וכן כתב להלכה בשו"ת מחזה אברהם (ח"ב סי' ט' אות א') ועי"ש בהג"ה מבני (אות א') שדקדק בדיון אם מתפלל עם הש"ץ חשיב תפלה ציבור מ"ש לעיל (אות א'). מאידך בדברי היד אליהו הנ"ל אין מנוס מלהבין רק דברים כחבבם דס"ל דבעינן עשרה ממש שלא התפללו ומתפללים עמה בנאותא אך כאמור להלכה נקטין כדעת המג"א הנ"ל שגם המחזה אברהם הסתמך בין הימור עליו. ובמה שהזכיר מע"כ שו"ת אגרות משה או"ח (סי' כ"ח, כ"ט, ל') שדעמו דלא מהני רק נשים עשרה מתפללין ממש ורק אז חשיב תפלה ציבור, ובעיקר כתב שם דרובו ככולו נשערים לא מהני, ומע"כ הזכיר דברי מרן כק"ו החת"ס או"ח (סי' ק"מ) שכתב להדי' דרובו מתוך כולו מועיל נשערים, וממילא ששה עם ארבעה שהתפללו היו רובו ככולו מתוך כולו וגם נשערים כה"ג יו"ד מהני, דלמטבול נמקוה חסר קורטוב ודאי לא מהני

מה שחלו צאלין גדול דעת הח"י אדם (כלל י"ט סעי' א') דכאילו הוא ס"ל דרק היבא דיש עשרה מתפללים עמה, או חשיב תפלה ציבור, וכן כתב בשו"ת יד אליהו (רוגלה, פסקים סי' ו' ד"ה) שאלה ח"ל, אם יש בחיזה נכ"נ קטן או מנין של שש או שבעה אנשים שלא התפללו ושלשה שהתפללו ונמלא שאל"ל לקיים רק מנזות קדים וזכרונם וקדושה, אבל אין זה עולה לתפלה בציבור כ"א שיתפללו עשרה אנשים ביחד שאין מקרי תפלה ציבור כ"א בעשרה ממש וזה ברור בלי ספק וכו' עכ"ל.

והנהגה בהנחת הח"י אדם הנ"ל, נדק מע"כ שכל כונתו נמה שמסיים בדבריו בזה"ל, ולא כמו שחשבוני ההמון שיקר להתפלל בעשרה הוא רק משום לשמוע קדים וקדושה וזכרון, ולכן אינם מקפידים להתפלל ביחד רק שיהיה י' נכ"נ וזהו טעם גדול וכו' עכ"ל. וכונתו לומר את ההמון שיתפללו נמנין ולא כ"א בונה נמה לעצמו והעיקר שיהיו עשרה נכ"נ, מאידך נאם יש ששה מתפללין וארבעה שכבר התפללו הרי נודאי מודה לדינא דהוא תפלה ציבור שאז רוב המנין דהיינו הששה מתפללין יחד ועם הארבעה הם תפלה ציבור, וממילא המשנ"ב שמתחיל העמיק את דברי המג"א (סי' ס"ט סק"ד, שם נספרו סק"ח) ומאידך העמיק המשנ"ב (בסי' ז' סק"ח) את דברי הח"י

תשובות

אורח חיים - סימן קב

והנהגות

ח"א - סימן קב

שאלה: לתפלה בציבור אם צריך עשרה מתחילים יחד או מספיק בששה.

מרן הגר"ם זצ"ל (הגאב"ד דבריסק) החמיר שאין בששה מתפללין דין תפלה בציבור שצריך עשרה מתפללין יחד ובוזה נקרא תפלה בציבור, ולא שייך בזה רובו ככולו כשם שלא שייך לומר שמספיק שיהיה בכוס רוב רביעית, גם כאן ציבור היינו עשרה מתפללין יחד דוקא, וכי"כ בתשו"י יד אליהו [רגולר זצ"ל] סי' ד'. ומהג"ח רבי אליהו אלעזר דסלר זצ"ל שמעתי שבישיבה (ת"ת) בקעלם החמירו מאד שכולם יסיימו בבית אחת ממש גאל ישראל ויתחילו יחד ממש שמונה עשרה שרק זהו תפלה בציבור, ועיקר דין זה עכ"פ לענין לכתחלה מפורש בפוסקים, עיין במשנ"ב סימן ס"ו ס"ק ל"ה, ופמ"ג סי' ק"ט סק"ב.

ונראה דכשיש רק ששה מתפללים וישנם עשרה עם אותם שאין מתפללים, יש שני דיונים: "תפלה בציבור" ו"תפלה הציבור", תפלה בציבור היינו תפלה יחיד בציבור, ולזה מועיל רובם ככולם שמתפללים יחד התפלה, ותפלה הציבור היינו כשציבור מתפללין יחד, ותפלה בציבור מרובה אבל לא אלים כתפלה הציבור שאז נחשב כקרבן ציבור ומעולה יותר. וע"ע בחידושי הגר"ה (סטנציל) בענין תפלה בציבור כע"ז ע"ש.

וברמב"ם פ"ח דתפלה משמע כדברינו שיש שני דיונים, שכתב שאין הקב"ה מואס בתפלתו של רבים, ולפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הציבור, ולא יתפלל ביחיד כל זמן שיכול להתפלל עם הציבור,

ועוד מביא (בה"ד) "כיצד תפלת הציבור יהיה אחד מתפלל בקול רם והכל שומעים", ולכן לדין תפלה הציבור נראה דלא אמרין רובו ככולו וכמ"ש. ואף דלענין עיקר חיוב חזרת הש"ץ והיינו תפלת הציבור להרמב"ם (שם) היינו ע"י ששה שלא התפללו, מ"מ צריכים שכל התשעה ישמעו התזרת הש"ץ אף אלו שכבר התפללו וכמ"ש, וכמבואר בשו"ע או"ח סימן קכ"ד דבחזרת הש"ץ אם אין ט' מכוונים לברכותיו קרוב להיות ברכותיו לבטלה, והארכנו בזה במק"א, ושפיר ראוי להתפלל כן, כל העשרה יחד. ומיהו אפשר שנקרא תפלת הציבור רק כשכל התפלה מתפללין יחד כמשמעו, שאחד מתפלל ושומעין ממנו והיינו כמו בחזרת הש"ץ, אבל אפילו בתפלה בלחש אם רק התחילו עשרה להתפלל ולא מתפללין יחד ממש לא נקרא תפלת הציבור אלא נקרא רק תפלה בציבור, וא"כ בכל אופן יש להשתדל מאוד שיהיו חשע שומעין מהש"ץ ושיהא מהשומעין לזכות לתפלת הציבור ממש, וצ"ב.

ומיהו נראה כמ"ש, שאם עשרה מתפללין יחד והיינו שהתחילו יחד ממש זהו תפלת הציבור, ודומה לקרבן ציבור, ולא דמי לתפלת יחידים כלל, ויש עוד גדר "תפלה בציבור" והיינו תפלת יחיד שמקובל ומרובה כיון שמתפלל בציבור אף דלא עדיף כתפלת הציבור שעשרה התחילו יחד ממש.

וראוי להסתפק אם לומר בששה עונים לבד "תתקבל צלותה" ובעתהותן דכל בית ישראל" שאפשר שניתקן בתפלת הציבור בעשרה אבל כאן חזרת הש"ץ רק כפורס על שמע, (עיין שו"ת האלף לך שלמה סימן מ"א) אבל נהגו לאומרה ויתכן דכיון דהתפלה בעשרה, מתפללים על תפלות בית ישראל בכל מקום שהם שיתקבלו.

ח"ב - סימן קב

אגב, במק"א דנתי על מקום שמתפללין בציבור רק שלא מדקדקין שיהיו דוקא עשרה מתפללין יחד, אלא מספיק להם ששה מתפללין וד' משלימין, והנה ידוע דעת מרן הגר"ם זצ"ל (הגאב"ד דבריסק) שבכה"ג לא נקרא תפלת הציבור, רק בעשרה מתפללין יחד, ודייק כן מלשון הרמב"ם (פ"ח דתפלה ה"ד) שצריך עשרה שומעין דוקא שאז איכא עליהו שם ציבור, ואפילו אם מקצת כבר התפללו כששומעין עכשיו יחד מהש"ץ את התפלה נקרא אז תפלת הציבור, דהעשרה חסובים כעסוקים בתפלה, אבל לא מספיק לתפלה בציבור ששה עם ד' משלימין, דצריך עשרה משתתפין בתפלה דוקא, והארכנו בזה במק"א. ויש גאונים עולם זצ"ל החולקין בזה ודעתם שמדין רובו ככולו מהני גם לענין תפלה בציבור, ואני רגיל בעזהש"ת לחלק בזה, שאם הארבעה עכ"פ עסוקים בתפלות, אפילו באשרי ובא לציון, חשיב עשרה מתפללין יחד ושכינה עמהם וכמבואר בצ"ח ברכות (ו.), שאפילו אומרים אשרי ובא לציון והוא מתפלל נקרא תפלת הציבור ומתקבל טפי, אף שודאי כשיש עשרה שמתפללין שמונה עשרה עדיף, אבל אם ד' המשלימין אינם מתפללים כלל אלא משוחחים ביניהם בדברי חול וישיה מתפללין, לא מועיל להתקבל כתפלת הציבור, והואיל ואין העשרה עסוקים בתפלה, ע"כ לא יצאו חובת תפלה בציבור, ולכן נאה הדבר ויאה שעכ"פ יתעסקו גם הם בתפלות או באמירת תהלים, דאז יש עשרה המתחננים לאלקינו ית"ש, והוי אז שעת רצון יותר. ורק בפורס על שמע לקדושה לבד יש אומרים שחזרו אף בששה לבד בכל אופן אע"פ שהשאר אין עסוקין בתפלה.

פסקי

האם צריך עשרה העומדים שמו"ע
יחד או די בששה

יב. שם: ועיקר תפלה בציבור הוא תפלת י"ח,
היינו שיתפללו עשרה אנשים שהם גדולים
ביחד, ולא כמו שחושבין ההמון שהעיקר
להתפלל בעשרה הוא רק לשמוע קדיש וקדושה
וברכו, ולכן אינם מקפידים רק שהיה י"ח בביהכ"ס
וזה טעות וכו' חיי אדם. ויש¹⁵⁹ לדעת כי
הדברים פשוטים וברורים עפ"י הרמב"ם¹⁶⁰ (פ"ח
מהל' תפלה ה"ד) והמשנ"ב (סי' ס"ט סק"ח)
בשם פוסקים¹⁶¹ שאין צריך שהיה דווקא עשרה
שמתחילים שמו"ע יחד, אלא כל שיש עשרה
אנשים בביהכ"ס, יחד ששה מהם מתפללים
שמו"ע יחד הוי ליה תפילה בציבור לכל דבר

וענין, ועפ"י הכלל¹⁶² ד'רבו ככולו, ומה שכתב החיי אדם שיתפללו עשרה אנשים יחד אין כוונתו אלא לאפוקי ממנהג הטועים שמתפללים כל אחד לעצמו ומתאספים עשרה כדי לשמוע קדיש קרושה וברכו, וכפי שכתב בסיום דבריו.

וכמה מזקני הרבנים¹⁶³ שבדורנו מעידים
בספריהם שכן זכור להם עוד מצעירותם שלעולם
לא הקפידו בקהילות ישראל על גדוליהם והתנ"ח
שבהם על עשרה שיתפללו שמו"ע יחד, וכל
שהיה ששה שאוחזים עם הש"ץ היו נעמדים
תחתל שמו"ע ללא פקפוק, כיון בישע עשרה
לחבית ב'.

ואם כי אין להתעלם מאלו הסוברים¹⁶⁴ שצריך
עשרה שעומדים שמו"ע יחד כדי שיקרא תפילה

¹⁶⁵ **בציבור**, אמנם גם אלו המהדרים על כך יראו שלא יצא שכרם בהפסדם, דהיינו כשיש בזה טירחא דציבורא או חשש שעקב ההתמהמהות לעשרה יחד יהיו אשר יתפלו ביחידות או אלו הממהרים מלאכתן וכדו' אי ימתינו לאחר מכן עד גמר התפלה ויפסידו חזרת הש"ץ או קרישים רסוף התפילה וקדושת ובא לציון.

ולומר חזרת הש"ץ וקדושה ונשיאת כפים וקדיש תתקבל לדברי הכל די כשהיה ששה ששהתפללו לחש בציוף ארבעה, וכפי שהארננו בכל פרטי הדינים בזה לעיל סי' ס"ט אות א', ולענין אם ניתן לצרף ארבעה שאינם¹⁶⁶ בני חיובא בתפלה זו, כגון ארבעה בני ארץ ישראל כיו"ט שני של גלויות לששה בני חו"ל, עיין סימן תצ"ו אות כ'.

[illegible][illegible]

פסקי

מהו 'תפלה בציבור' המאפשרת אמירת תורת הש"ץ

א. סעי' א', שר"ע: אם יש בני אדם שהתפללו כל אחד בפני עצמו ביחיד, ולא שמעו לא קריש ולא קדושה, עומד אחד מהם ואומר וכו' אבות וגבורות וקדושה וכו', ואפילו אחד שלא שמע, אומרים. ובמ"ב (סק"א) והדב"י פליג על זה דח"ל, אם התפללו בעשרה כל אחד ביחיד פרח מינייהו קריש וקדושה וכו' והובא דבריו בקיצור במג"א (סק"ד) ומגן גיבורים וחיי אדם וכו' ובתשובת חתם סופר (סימן י"ז) שכן עמא דבר כהרד"ב. וצריך שיהיו לכל הפחות ששה המתפללים יחד שמונה עשרה ובצירוף עוד ארבעה אנשים בביהכ"נ יוכלו לחזור הש"ץ לאחר תפילת לחש, ובלאו הכי איז דינם א"ל כיתחידים.

אכן, כיון שרבים² מגדולי האחרונים ונושאי כלי השו"ע סתמו והסכימו בפשיטות לדברי השו"ע שאפילו יחיד שכבר התפלל ולא שמע קדושה שרשאי לחזור ולהתפלל בקול כדי לזכות באמירת קדושה, לכן מצינו בספרי הפוסקים לצדד להקל כשיש סברות וסניפים לומר שגם להרדב"ז ליכא איסור, ונזכיר מספר דוגמאות.

א. ששה⁴ שמתפללים בצירוף ארבעה אך לא עמדו יחד בחדא מחתא לשמונה עשרה אלא זה הקדים וזה אחר, אבל באיזה חלק מחלקי השמו"ע היו כל הששה בתפילת שמו"ע.

ג. וכן גם⁵ אם רק חמשה התפללו בצירוף עוד חמשה, והשישי הגיע לאחר גמר החמשה תפילת שמו"ע, שאם יתפלל הוא תפילתו עם

תשובות

הש"ץ שפיר דמי, אם כי לכתחילה⁶ מהנכון
שהוא יגש לעמוד, כיון שהוא עדיין לפני תפילת
לחש.
ד. חמשה⁷ מתפללים שחרית ואחר מוסף,
ורשאים לחזור התפילה כשהיו עוד ארבעה לצירוף
עשרה, אבל חמשה⁸ מתפללים מנחה ואחר
ערבית, אינו מצטרף לששה, כיוון שאין עליו
חייב חזרת הש"ץ וקרושה.

ה. ויש⁹ כותבים להתיר כשיש ששה המתפללים יחד, אף שלא היה צירוף ארבעה בבעת תפילתם, אם אחר שגמרו תפילת שמו"ע השיגו עוד ארבעה יכולים לחזור הש"ץ, אבל סתימת¹⁰ האחרונים שמוזיקים בדעת הרב"ז ידלא כן, ויש¹¹ שמצדדים להקל כשהיו חשעה שהתפללו, ואח"כ השלימו עוד אחד.

ח"ב סי י"ז, שרית חלק לוי סי מ"ד.
5. שרית אמרי יושר שם, וכ"ה סי מקור ישראל בהקדמה
מהמריא בירינא שום וקטי המהניא ממאסריה שום על שטתן צוד מדעט וי"ל.
6. לשרית מרדכי
סי י"ב, ו"ה מצטנ שרית שום חלק ח"ב סי י' שחלע עד חורשוו ודראמרי יושר בזה, וזה
הוא סי ערף. וזה שטח אנדר שטח התפלל למה לא יאמר בקול אלא על האל הקדוש, ע שבה"ל
9. שרית מנחם ח"ב סי ק"ב שא' קדברו כמורא מהמסוקס לא מיקור מפועלה חורשוו [עין סי 8]
[אור סי 6] מי' מהניה למה חורש השקיע, ובשרת אמר ח"ב סי ק"ז שאף ארבעה נ"א א"ל שרשאה להשלימ'ם
מנון לשעה נ"א חורש הלבנוס ויריט שום על מילות ויובל מורח חורש השקיע אף שטב א"ל אונם הייבם
בהפילה ו' שרית חלק ח"ב סי מ"ב ש' תוצי חורש 148, וכן מסתבר עפ"י אל לקמיה ה' 8.
9. שרית מנחם שם, וכ"ה שרית מנחם שוכר ח"ב סי ב"ה, אף כשרי' ק' מהפליח מנחול, להשלימ' ד
התפלללים ערביט א"ל תחתינה כרחבתנין ס' גלוי אור ד' 1. שרית 9' שרשד ח"ב סי י"ז, שרית
אמרי יושר שם, וחובא בריכו שרית מנחם ח"ב סי ק"ז, וזהו חורש (לגרמא נאר) ח"ב סי אור ד' 1, שרית
מהרש"ג ח"ב סי ריכזן שוכרנה ח"ב לקר' א"ל ארבעה כדי לומר חורש אפשי' שום לדעת
הדרימ' העומינה שרשאו לומר חורש התפלל, ונכ"ס ח"ב שום שטרשנין ס' לזרעה חורש מנחמו, שרית מנחם
לח"ב סי מ' מה' אס חור' בן שריוון מהפליח, ונכ"ס ח"ב שום עד אנשיש שטעלן ס' 10. שרית ח' 1
ש' ב"א סי י"א, שרית צ"א ח"ב סי י' 1, ונכ"ס ח"ב ש' אדא ש' חורש ח"ב ח"ה ה' ש' בתחלתה הפחילה
מנון לשעה ב' שרית ב' עפעל ח"ב סי י' 1, ונכססן ב' ח"ה י' תורמה ח"ב סי י' אף שטח ד' ח' הפחילס
שטח המנין ל' מהני' ולא רמי' לאור דא' 1, ח' דהס' כשתחילי חלק מהשקעה הפחילס ח"ה שם [מ"ו].
11. שרית אמרי יושר שם, שרית שאלו ח"ב סי י' 1.

[illegible]

פסקי

סימן נה - 'פסקי דומרה'

תשובות

התחילו לומר קדיש ברכו קדושה וכו' בשלא היו עשרה אנשים

א. סעי' א', שו"ע: ואין אומרים קדיש בפחות מעשרה זכרים בני חורין גדולים וכו'. והוא הדין לקדושה וברכו שאין נאמרים בפחות מעשרה. וכן קריאת התורה וההפטרה ונשיאת כפיים ושלוש עשרה מידות וברכת חתנים וזימון בשם, וילפינן זאת (במגילה כ"ג, ברכות כ"א): מונקדתי בתוך בני ישראל (ויקרא כ"ב ל"ב), והסכמת הפוסקים⁸² שדין זה מדרבנן הוא וקרא אסמכתא בעלמא, ויש⁸³ שכתבו שפ"י הוזהר דין 'עשרה' בדברים שבקדושה מדאורייתא הוא.

לצרף למנין אלו אשר עדיין באמצע שמונה עשרה

יא. סעי' ו', שו"ע: ואם התחיל אחד מהעשרה להתפלל לבדו וכו' או שהוא ישן אפילו הכי מצטרף עמהם. והוא בב"ב בשם רבו מהר"י בי רב, והנה להבנת סעיף זה מהצורך להקדים מה שהקשו כל מפרשי השו"ע שדבריו הכא נסתרים מהא דכתב בסמ"ק⁸⁴ (סעי' ד') בשם תשובת הרא"ש שאם אין תשעה המכוונים לברכות השו"ע קרוב להיות ברכותיו לבטלה, והרבה⁸⁵ ישובים נאמרו בזה, ושלשה מהם עיקריים לצורך ההלכה למעשה: א. העיקר מדינא כדכתב הכא בשם רבו, והתם הלשון קרוב להיות ברכותיו

לבטלה, ולא ממש לבטלה, ולכתחילה אכן צריכים להקפיד על תשעה עונים בקדיש וברכו וחזרת השו"ע ושאר דברים שבקדושה, אלא שבמקום דחק העיקר להלכה דאפילו ליכא תשעה עונים שפיר דמי (ובענין אם סגי ברוב עונים או בענין שמונה – להלן), וזו היא שיטת הפרישה (סימן קכ"ד, דרישה⁸⁶ סק"א), וכן סתמת⁸⁷ הט"ז (סק"ד), ואינם כותבים לחלק בין חזרת השו"ע לשאר דברים שבקדושה. ב. שיטת המג"א (סק"ח) בשם המהר"ל (סימן ק"ג) שדברי השו"ע (סי' קכ"ד) בשם הרא"ש נדחים וזה לשונו "אע"ג דכתב הרא"ש דבענין שיכונו תשעה לברכת השו"ע, כמו שכתוב בסמ"ק קכ"ד, לא נהיגין הכי, דהא חזינן דאפילו מי שמשית ואינו שומע מצטרף, וכן סתמו בא"ד (בא"ז סק"ג) ודרך החיים ועוד⁸⁸ אחרונים, וגם המה אינם כותבים לחלק בין חזרת השו"ע לשאר דברים שבקדושה. ג. שיטת שו"ע הרב (סעי' ז') דשני פסקי השו"ע אמת הן להלכה, אלא דהכא מיירי לענין קדיש וברכו או אפילו קדושה אם השו"ע עדיין לא התפלל בלחש לעצמו, אבל כשהשו"ע חוזר התפילה פעם שנית על זה קאי דברי השו"ע בסמ"ק כ"ד שצריך ליהזר שיהיה תשעה שומעין ועונים אמן אחריו שלא יהיו ברכותיו לבטלה. וכחילוק זה כתוב ג"כ בפמ"ג (מ"ז טוסק"ד) המוזכר בביה"ל (ד"ה או) ובעוד כמה⁸⁹ אחרונים.

ונחלקו דיעות הפוסקים בדברי השו"ע הכא, האם החזית הוא רק על צירוף אחד שאינו עונה, ולא יותר, או אפילו יש שניים ושלושה ואף ארבעה⁹⁰ אשר אינם עונים נמי שפיר דמי, כיון שיש רוב מנין המכוונים, ומסקנת גדולי⁹¹ האחרונים כהמקלילים, וכן סתם המשנ"ב (סקל"ב), אלא שאח"כ מביא בשם⁹² חיי"א ובאר היטב שמחמירים.

וממוצא הדברים נבין שמנהג רבים וטובים אשר בששה שגמרו שמו"ע מתחיל השו"ע אמירת קדיש שאחרי שמו"ע דערבית (או גם בחזרת השו"ע כשהשו"ע⁹³ עדיין לא התפלל לעצמו לחש), וכן באם מתפללים תפילה קצרה שאומר השו"ע מיד בקול עד אחרי קדושה, שפיר⁹⁴ יש להם על מי לסמוך, ובפרט אם יש⁹⁵ בהמתנה משום ביטול מלאכה ושאר טירחא דציבורא וכל שכן ביטול המנין עקב ציצת המתפללים מביהכ"נ מחוסר סבלנותם להמתין זמן ממושך וכדומה, דיצא שכם של המחמירים להמתין לתשעה עונים בהפסדים.

ואלא לענין חזרת השו"ע יש⁹⁶ להחמיר עפ"י שיטת הפמ"ג ושו"ע הרב ודעימיה שתשעה עונים לעיכובא הוא, אך גם בזה יש מקום להקל⁹⁷ בשעת הדחק כהמג"א בשם מהר"ל, וכדרכינן גם בסמ"ק קכ"ד אות ט', עיי"ש.

לאו דווקא שיש עונים, אלא די בחמישה יחד עם השו"ע ששה, דווקא בלשון המגיא בשם הרמ"א.⁸⁸ איר סקין, שיע הרב סעי' ז', דרך החיים, קיצוריו ש' ט"ז סעי' ז', בן איש חי ויחד אות ה', ערודיש סעי' יג'. 89. ונראה שבדיוק לא הזכיר זאת בשם המגיא (סקיף) שהוא מקור הדברים דק אחר ולא יותר, ומפשוט לשון דהמגיא מוכח בהרי"ק דקאי ר' על ידן ולא על העמוד באמצע שומע, חז"ל בחר טעמא המחבר בשותפות סעי' ח' (עפ"י תוס' וראש ברכות מ"ז) "אבל ביותר מאחד אין כבוד שמע לגרם אם הם יושבים" (וכי"כ בסעי' ח' לענין הטעם ומקלן (למתירים), בשעריהם, ע' לעיל אות ט') קטן דווקא אחד ולא יותר, ואין טעם זה שייך אלא בישיבת קטנים, שביטול מאחד ניכרים הם ואיכא זלול בבבוי שמע, לאפוקי אלו שאין יכולים לענות משום שטעמים עדיין בתפילות דאולקין אעיקר דינא דכל שיש רוב מנין המכוונים סגי, ודאם גם בשעריהם סעי' יא ובעינים שם, ובהכ"ה (סקיפ"ה) הבין כהחיי"א ודברי המגיא שחמור ביותר מאחד קאי גם על העמוד בתפילתו, וצ"ע. 90. ובדברי שו"ע הרב סעי' ז'. 91. וז"ה בשו"ע קטן נורה ח"ז סי' ט', שו"ע אור לציון ח"ב פ"ה אות ו'. סי' ה' הליכות עולם על הבאי שם, שו"ע צ"ח ח"ב סי' ט', שו"ע משנת יוסף ח"ה סי' י"ז, שו"ע משנה הלכות ח"ד סי' ט'. 92. אבל בשליכא משום טירחא דציבורא דאי צריך להמתין שיהיו ט' עונים וצ"ח שמונה עונים (ובאחד לא המגיא מקל אפי' בישן) דאם למיחש שיהיו חמ"ז והפרישה, ועוד דאם אפילו תשעה עונים לכתחילה יש להמתין לשאר המתפללים כדי שיוכי גם הם בעיניהם אחר הקדיש, וכדלחן בשו"ע סעי' ז', חמ"ז והמתנה שאינו בגדר טירחא דציבורא כתבנו לעיל סי' י"ג אות י"ג. 93. כדאיתא בחלק מהמניין לעיל אות 91. 94. דברי המשגיב בתחילת סקל"ב עפ"י הא"י ודו"ח המקלילים כהמגיא, וקאי גם על קדיש וברכו וגם לענין חזרת השו"ע, וכדמוכח בהמשך דבריו בסקל"ה ושעריהם סקל"ז דמביא שם שיטות המקלילים, והתם להדיא מיידי לענין חזרת השו"ע, וכן בביה"ל (ד"ה א) שבסדר מביא הפמ"ג לחלק בישן בין קדיש וקדושה בקול רם לבין חזרת השו"ע משמע שתחילת דבריו בפירוש בשו"ע ובמשי"כ במשגיב סקל"ב לא מחלק בניהם. ובס' אשר ישראל פט"ז הערה י"א מביא בשם הגרש"י אונטרבאך וצ"ל דהמשגיב שכתב לחזיר צירוף ז' די' שאינם עונים קאי על קדיש וברכו ולא על חזרת השו"ע, ועיי"ש מש"כ בזה.

נח - 1. ובגמרא שוה "תוך" "תוך" ע"ה ע"ה דכתיב (בעדת קדוה) הבלו מותר הערה הזאת (במדרש ט"ז כ"א), ואין ערה פחותה מעשרה כדכתיב במגילת (במדרש י"ד כ"ז) ער מתי לער הערה הזאת, יצאו יהושע וכלב, ובירושלמי (ברכות פ"ז ח"ג) דרשו הגי' מאתי ווסף שנאמר (בראשית מ"ב ה') ויבאו בני ישראל לשבור (בר) בנות הבאים, מה לחלץ עשרה שנאמר (שם ג') וירדו אחי יוסף עשרה אף כאן עשרה, וברבנו בחי' (ויקרא כ"ב ל"ב) בשם רבינו תם רבן עיקר הנוסחא מאתי ווסף העריקים. 2. עפ"י הר"ן (מגילה שם), מאיר (נשין ל"ה) הדין בבספ משנה (פ"ח מהל' תפילה ח"ז) דאם סדר התפילה נפסא מדרבנן הוא, ואפילו למכ"מ דהפלה דאורייתא, ונקדשו אסמכתא בעלמא הוא, כן הוא בפמ"ג (להלן) א"א סק"ה ולבוש שוד (סקיף) ומשגיב (סקל"ה) ובה"ה (סקיפ"ה) אמנם בקרת ספר להמבטי"ע על הרמב"ם (שם) ס"ל דהוי דאורייתא וכן מצד בקר אורח (סוטה ל"ה) ובתפארת שמואל (על הראש"י ברכות פ"ז סק"ה) דאפילו למיד תפילה קדיש וקדושה מדרבנן מימ הא דעשרה מקדשן שמו ולא יחיד הרי"ו עשה מן התורה, עיי"ש, ועי' אירעא דרבנן אות ק', שו"ע תוס' ח"ב סי' קט"ז, שו"ע דברי יצחק ח"ב סי' נ"א, שו"ע אג"מ ח"ב סי' י"ח וצ"ח. 3. דהחיי"א בשערי קדושה (שער ד') עפ"י הוה"ק (פ' אהרן צ"ג), דאמירת קדושה בעשרה דילפינן מונקדתי בתוך בני ישראל הוי מהות, ועי' לקמן סי' קכ"ה אות א' שטות הראשונים והפוסקים לענין חז"ל אמירת קדושה דין מינה ואוקי באחרין.

83. ועיי"ש עוד ישוב עפ"י הלשון 'קרוב' להיות ברכותיו לבטלה וכתבנוהו שם אות ט'. 84. וכי"כ בבב"ב שם ועי' אירעא ח"ב סי' י"ח. 85. דעת תורה סעי' ו', תורת חיים ספר סק"ב, סי' מקוה ישראל ע"י יצא בשם הגדול מנאסיר זצ"ל, ובשו"ע מהרי"א אסאד ח"א סי' כ"ז מנהג עיקר ומבטל הלכה ולא נתפשטה הוראת הרא"ש ווסף השו"ע ד"י קכ"ד, ופוק חזי מאי עמא דבר". 86. אשל אברהם בוטשאטש, קצור שו"ע סי' כ"ז סעי' ב', בן איש חי ויחד אות ה', כד"ה סק"ה, ואולי גם הוה"א מחלק בכך, ובזה יתיישב היטב לשון דבסי' כ"ט סעי' א' ודמיון צירוף אחד המתפלל (ולשיתנו דווקא אחר וכלחלן) דווקא בדעבר מיידי לענין חזרת השו"ע, ובס"ל שמתיר בשופי ולא ציין דווקא בדעבר, מיידי לענין קדיש ושאר דברים שבקדושה. 87. ומשי"כ במשגיב סקל"ב ובשאר אחרונים יכלבו שישאר רובן וכו' יכולים לענות מהם.

פסקי

סימן קבר - הלכות תפילה

תשובות

חזרת השו"ע כשאין תשעה עונים לברכותיו, וצירוף המתפלל עם השו"ע

ט. שם: ואם אין תשעה מכוונים לברכותיו, קרוב להיות ברכותיו לבטלה. ובדרישה (סק"א) "כתב 'קרוב' אבל לא ממש, כי כבר כתב הטור

והשו"ע לעיל (סימן נ"ה) שאם התחיל בעשרה אפילו יצאו קצתן, שלית ציבור גומרי", וכדברים האלו מובא בעוד⁸⁶ אחרונים. ולפי זה צריך עכ"פ שבתחילת⁸⁷ הברכה הראשונה יהיו תשעה שיקיבו היטב כדי שלא יהיו ברכותיו לבטלה ממש, אמנם עדיין לנגד עינינו שיטת המהר"ל המוזכרת במג"א (סימן נ"ה סק"ח) ובמשנ"ב (סקי"ט) שהעולם סומכים על ששה עונים, אמנם⁸⁸

ח"ו להקל לכתחילה, אלא כשיש מנין מצומצם ויש טורח גדול לציבור עקב כמה המאריכים בתפילתן דאז אפשר למיעבד עוברא.

ונכון לדעת כי נית⁸⁹ לכתחילה לצרף לתשעה המקשיבים לשו"ע את מי ששומד להתפלל שמונה עשרה יחד עם השו"ע, כיון שאומר עם השו"ע מילה במילה לא גרע משומע כעונה והווי ליה כלל התשעה עונים.

התקנה לא מועיל בלא תשעה מכוונים להוציא אותו בקי, לכן נראה בברכה לבטלה. 87. ובאשל אברהם בוטשאטש ירש סי' נ"ה דרי אפילו רק בחיובת ברוך אותה ה', עיי"ש. 88. ובכתובין בסי' נ"ה אות י"א בשם כמה מגדולי ישראל. 89. הליכות שלמה שם אות ב' בשם הגרש"י אונטרבאך זצ"ל, וכי"כ בסי' הלכה בירוש' סי' צ' בביורו הלכה אות י"ט בשם כמה מגדולי הספרדים עיי"ש, ושורם בבית שרגא המאיר ח"ז סי' ב' שדן בזה בשבירת משכנת יעקב ע"י ע"י כתב להסתפק בזה, עיי"ש.

86. פתחי תשובה הכא, שו"ע אג"מ ח"ד סי' י"ט, ועיי"ש שאם אין גם ששה המכוונים לברכותיו לבטלה ממש, ועיי"ש דברי שו"ע הרב סעי' ו' יתכן עוד דרך בהבנת לשון 'קרוב', דחזרת השו"ע נתקנה בעיקרה כדי להוציא את מי שאינו בקי, ובזה אי אפשר לנאת אא"כ יש עשרה המכוונים לברכותיו, אלא שנתנה כולם בקיאים, ומימי נשארה תקנת חזרת השו"ע (ובכתובין הטעם לעיל אות א'), וכשאין מי שיצאן יחד מהשי"ך לא היוני צריכים תשעה מכוונים (אלא ששה), וכשאר דברים שבקדושה, כוללם סי' נ"ה, אלא כיון ששל פ' עיקר

רשימת השיעורים - שנה ראשונה:

הדלקת נרות חנוכה	שמיטת כספים	א	קיום הבטחות
בשליחות	גורל הגר"א	ב	תמימות בספירת העומר
חיוכי הנכדים בכבוד פניהם	הצלת נפש בנפש	ג	קמן שהגדיל
יששכר וזבולון	מעויות בתפילה ר"ה	ד	לא בשמים היא
קריאת שמות	בינונים תלויים ועומדים	ה	פדיון הבן בספיקות
השתנות הטבעים	קדושת שביעית בד' מינים	ו	זר בברכת כהנים
תפילין של ר"ת	הלכות מצוות בכבוד ס"ת	ז	רות המואבית ובדיני גרות
תורה עם דרך ארץ	דברים האסורים בשבת	ח	תקיעות בעת צרה
לא יסתור דברי אביו	משום השמעת קול	ט	ברכת שהחיינו בציצית
האזנת סתר	מעויות בתפילה ובבהמ"ז	י	שבת הארץ
הכותל המערבי	מנדק בשני אחים	יא	כהנים בקברי צדיקים
לא ילבש	קיום הפסמי בחירות	יב	התחלה בתפילה ובמצוות
חמא כדי שיזכה חברך	מצוה בו יותר מבשלווחו	יג	תפילת מוסף
ברכת החמה	או הידור מצוה	יד	נדרי צדקה במחשבה
יין שביעית לד' כוסות	ברוך שפטרינו	טו	יציאה מארץ ישראל
תנאי בקיום מצוות	מקדש מעט	טז	קדוש ה'
רפואה ועישון ביו"ט	פונדקאות	יז	מעשה שבת
	פדיון שבויים	יח	מאכלים עם מיני דגן

רשימת השיעורים - שנה שנייה:

אזהב ושונא	ברכת הגומל - לעוברי דרכים	נא	מדבר שקר תרחק
נר איש וביתו	לא תתגודדו	נב	וחי בהם, קביעת רגע המוות
הנה ושבעת בניה	כל תשחית	נג	חמר מדינה לקידוש והבדלה
עשרה במטב	מצות מעקה	נד	ההנהגה במחלוקת הלכה
קדיש	ברוב עם הדרת מלך	נה	וקבלה
רפואה מגולית בשבת	או זריזין מקדימין למצוות	נז	חזקת כהונה
מזווה במקום שאין בו ד' אמות	י"ג מדות	נו	אנכי ה' אלוך
לחם משנה	הפסק בדיבור בתקיעות ועוד	נז	גזירות פסולים
חיבור והפרדת אותיות	עינוי ביו"ב, ומצות אכילה	נח	פנים חדשות
עבד איניש דינא לנפשיה	בעיו"ב	נט	תכלת בציצית בזמן הזה
מכירת בתי כנסת	מצות חינוך	ס	תינוק שנשבה
נשים בפרשת זכור	הפטור מדבר ועושהו	סא	בגדרי כל תשקצו
על שם הפור	שיכור בהלכה	סב	צער בעלי חיים
צורות אדם ומשמשים במרום	מילה שלא בזמנה	סג	ירוששה בשררה וברבנות
אתר אינטרנט הפתוח בשבת	כופין על מדת סדום	סד	אילת - בירור גבול דרום
תאריכים ושמות לעזויים	קנין כסף - שמורות	סה	א"י
מסחר בחול המועד	סיטומתא	סו	אשו משום חציו
קו התאריך	מעשר כספים		לא תחמוד

רשימת השיעורים - שנה שלישית:

תורה שבעל פה	אונאת דברים	קא	גניבת דעת
נרות שבת	קדושת הכהנים והלוויים	קב	ספיה לקמן

עולמות • לימוד בעיון

עולמות - תוכנית לימוד בעיון
המיועדת למסירת שיעורים בקבוצות לימוד
מתוך דפי מקורות במגוון סוגיות הלכתיות וברור מנהגים

לסיוע בהקמת שיעורים חדשים ולקבלת דפי עזר להכנת השיעור
ניתן לפנות: טל' 050-4102399 OLAMOT111@GMAIL.COM

מקומות בהם מתקיימים שיעורים:

אלעד • אפרת • בני ברק • בית גמליאל • גבעת שמואל • דימונה • חיפה • טלז סיטון • יבנה • ירושלים • ישובי שער הנגב • מודיעין • מעלה אדומים
מעלות • נתניה • פתח תקוה • עפולה • צפת • קרני שומרון • רחובות • רמלה • רעננה • שעלבים • תל אביב • בסיס צה"ל • תעשיה אוירית
בדפס • הונג קונג • וינה • ונצואלה • מורנו • לונדון • לוס אנג'לס • ליקווד • מונטריאל • מיאמי • מכסיקו סיטי • ניו יורק • סאן פאולו • שיקאגו